

Werkkamer dokter Kolff nu museum

Expositie en arrangementen over uitvinding en uitvinder kunstnier

door Herman Broers

Op 12 november 2008, 65 jaar nadat de eerste behandeling van een patiënt met een kunstmatige nier daar plaatsvond, werd de werkkamer van medisch uitvinder prof. dr. W.J. Kolff in het voormalige stadsziekenhuisgebouw geopend als museumkamer. De Willem Kolff Stichting kwam dit overeen met woonzorgconcern IJsselheem, sinds 2005 eigenaar van het schitterend gerestaureerde gebouw. De historische 'Dr. Kolff Kamer', een overzichtsexpositie en een historische wandelroute vormen nu de bouwstenen voor een nieuw toeristisch-historisch arrangement in Kampen. De groeiende belangstelling voor de bijzondere geschiedenis van 'Dokter Kolff' in Kampen kan nu in banen worden geleid. Het duurde wel twaalf jaar voor het zover was.

Met behoud van voormalig stadsziekenhuisgebouw De Engelenbergstichting als hoofdgebouw van IJsselheem is ook het bijzondere verleden van deze locatie zichtbaar gebleven. Niet alleen het unieke ontwerp (1913-1916, architect Willem Kromhout), maar ook de uitvinding van de kunstmatige nier door prof. dr. Willem J. Kolff in de periode 1941-1950. Zoals Martien van Goor, architect van restauratie en nieuwbouw van Myosotis op de plek van het oude ziekenhuis in 2003 zei: 'Met het gebouw behoud je ook het verhaal'.

In 1996 was de Kamper oud-huisarts dr. J.W. Jacobze directeur van de Gezondheidsraad Overijssel. Hij vond dat autoriteiten innovaties in de gezondheidszorg actief moeten stimuleren. In overleg met de christelijke hogeschool Windesheim, vertegenwoordigd door eveneens Kampenaar Jo Kleinmeulman, besloot hij nog datzelfde jaar tot oprichting van het Prof. W.J. Kolff Instituut, dat die stimulerende taak zou willen opnemen. Toen Jacobze dokter Kolff in Amerika benaderde of hij zijn naam voor dit instituut wilde lenen, reageerde Kolff direct enthousiast. Hij stuurde een cheque van 25 dollar naar Kampen, een symbolisch bedrag waarmee Jacobze

het instituut zou kunnen starten, zo zei Kolff. 'Ik heb de cheque nooit geïnd', zei Jacobze later, 'ik heb hem laten inlijsten.'

Op het moment dat het Kolff Instituut van start ging, was de grote betekenis van Kolff als belangrijke innovator in de gezondheidszorg in Nederland nagenoeg vergeten. Kolff verliet Kampen in 1950 en emigreerde naar de Verenigde Staten. Hij keerde nog verschillende keren kort terug: hij werd ereburger van de stad in 1970, werd geridderd door koningin Juliana en midden jaren tachtig van de vorige eeuw kwam er in Hagenbroek een Dr. Kolfflaan. In 1991 werd een borstbeeld van Kolff onthuld voor de hoofdingang van het Stadsziekenhuis door Kolff, samen met zijn vrouw Janke.

In 1994 moest het stadsziekenhuis na een felle politieke strijd evenwel sluiten. Het gebouw kwam leeg te staan en verpauperde. De gemeente wilde nieuwbouw plegen op deze locatie om het met ruimtegebrek kampende zorgconcern IJsselheem vanuit de binnenstad te kunnen verplaatsen naar deze plek. De schandvlek moest maar wijken en het borstbeeld van Kolff belandde alvast in een gemeentelijke opslag. Toen dit tot protesten leidde, besloot de gemeente het beeld van Kolff tijdelijk te herplaatsen bij het rozenlaantje op De Wijde Blik.

Een groep Kampenaren, verzameld rond het radioprogramma Nader Beschouwd van Omroep IJsselmond, vond dat het ziekenhuisgebouw hoe dan ook bewaard zou moeten blijven. Het was immers een architectonisch monument en historische grond voor de medische wetenschap. Zij richtten de Stichting Redt het Monumentale Ziekenhuisgebouw op, onder leiding van de oud-directeur van het Frans Walkate Archief Jacky ten Hove. Zij werd onder andere bijgestaan door oud-journalisten Hans Wiersma - inmiddels overleden - en Henk de Koning en door Bram Kale en Luc Bomhof. En jawel, in mei 1999 overgekomen vanuit Amerika om 'zijn ziekenhuisgebouw te redden', door Dokter Kolff zelf. Met een horde media in zijn kielzog.

In juni 1999 nam de gemeenteraad van Kampen het historische besluit om het ziekenhuisgebouw toch te slopen. Desondanks bleef het staan. Na interventie door de Stichting Redt het Monumentale Ziekenhuisgebouw beloofde toenmalig minister van Volksgezondheid Els Borst het geld dat nodig zou zijn voor sloop aan te wenden voor restauratie, als de gemeente besloot het pand te behouden. Dit was de ommekeer.

Het ziekenhuisgebouw kwam op de monumentenlijst en er kwam geld beschikbaar voor herstel. In 2005 heropende het stadsziekenhuis als hoofdgebouw van woonzorgconcern IJsselheem, Els Borst kwam het persoonlijk openen. Een dag eerder had het borstbeeld van Kolff al een nieuw plekje

Het voormalige Kamper Stadsziekenhuis 'De Engelenbergstichting'. 2007.
Foto: Archief Willem Kolff Stichting.

gevonden; niet ver van de hoofdingang, op de hoek met de Hendrik van Viandenstraat.

In 1999 was ik één van de verslaggevers die namens de landelijke media Kolff volgden tijdens zijn bijzondere bezoek aan Kampen. In 2003 werkte ik inmiddels aan een biografie over Kolff. De uitvinder-arts vond dat prima, als ik als wederdienst maar actief wilde worden in een club die structureel aandacht zou schenken aan innovaties in de gezondheidszorg. Ook zou toerisme op gang moeten komen naar Kampen op basis van de geschiedenis van Kolff, zijn kunstnier en het Kamper stadsziekenhuis. Samen met dokter Jacobze richtte ik daarom op 9 mei 2003 de Willem Kolff Stichting (WKS) op, waarin het bestaande Prof. W.J. Kolff Instituut uit 1996 samenvloede met de Stichting Redt het Monumentale Ziekenhuisgebouw. De WKS stortte zich op het plan om een museaal punt te creëren in het gerestaureerde ziekenhuisgebouw, bij voorkeur de oude werkkamer van Kolff op de eerste verdieping. Met de opening van de Kolff Kamer op 12 november 2008 is ook dat doel bereikt.

De belangstelling voor de geschiedenis van Kolff en zijn kunstnier in Kampen groeit. Al in 2003 en 2004 organiseerde de Willem Kolff Stichting twee festivals rond dit thema, die honderden bezoekers trokken. Een expositie over Kolff en de kunstnier in het nog lege en ongerestaureerde Stadsziekenhuisgebouw trok 1.600 bezoekers in twee dagen. Sinds 2004 heeft de WKS in samenwerking met woonzorgconcern IJsselheem en anderen geëxperimenteerd met 'de erfenis' van Kolff als attractie binnen het cultuur-

historisch aanbod van Kampen. De ervaringen zijn zeer positief. Kolff werd in 2005 nog uitgeroepen tot Overijssels Grootste, ook dat hielp enorm.

De voormalige werkkamer van Kolff is met geld van woonzorgconcern IJsselheem, Nierstichting Nederland, de familievereniging Kolff en de Vereniging tot Bestrijding der TBC afdeling Kampen/IJsselmuiden zoveel mogelijk in oude staat teruggebracht. In de gang op de eerste verdieping kwam dankzij de Stichting Vermogensbeheer Verenigde Gasthuizen een expositie met ondermeer een nieuw schilderij van Kolff, gemaakt door kunstschilder Wouter Berns.

Dokter Kolff zelf, woonachtig bij de Amerikaanse stad Philadelphia, was

Medepionier kunstnier overleed vlak voor opening dr. Kolff Kamer

De belangrijkste assistent van professor Kolff bij de ontwikkeling van de kunstmatige nier in Kampen, prof.dr. Jacobus van Noordwijk, overleed op maandag 27 oktober 2008. Het was de bedoeling geweest dat Van Noordwijk, in de oorlog een ondergedoken student in dienst van Kolff in Kampen, de museumkamer zou openen op 12 november, maar het mocht niet zo zijn. Gelukkig wilde zijn weduwe, mw. dr. J.C. van Noordwijk-Van Veen dit alsnog doen.

In zijn studentenjaren was Van Noordwijk - na achttien maanden gevangenschap als straf voor verzetswerk tegen de Duitse bezetter - in de jaren 1943-1944 als ondergedoken student de belangrijkste medepionier naast medisch uitvinder professor Willem Kolff bij de ontwikkeling en toepassing van de eerste kunstmatige nier ter wereld. Kolff en Van Noordwijk werkten slechts vijftien maanden samen, maar veranderden met hun gezamenlijke werk letterlijk de wereld door nierpatiënten uitzicht op leven te verschaffen. De beide pioniers bleven hun hele leven lang zeer goed bevriend. Voor zijn instrumentele werk in de oorlogsperiode kreeg Van Noordwijk in 2003 van zijn vroege leermeester zestig jaar na dato in Kampen de Kolff Prijs uitgereikt.

Jacobus van Noordwijk (Amsterdam, 1920), 'Bob' voor vrienden, was na de oorlog 35 jaar lang een gezaghebbend farmacoloog aan de Universiteit van Amsterdam en bij het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM). Dit laatste combineerde hij dertien jaar lang met een buitengewoon hoogleraarschap aan de Uni-

wegens zijn breekbare gezondheid niet bij de opening aanwezig. Hij werd vertegenwoordigd door zijn zonen Jaap 'Jack' en Therus Kolff en zijn dochter Adrie. Zij groeiden allen in Kampen op, totdat ze met hun ouders in 1950 naar Amerika vertrokken. Toen Kolff per telefoon vernam dat de museumkamer eindelijk kon worden geopend, sprak hij lachend: 'Mooi zo, mensen. Mijn mausoleum is af.'

Voor meer informatie over de Dr. Kolff Kamer, arrangementen, rondleidingen en bezichtigingen, kunt u terecht op www.willemkolffstichting.nl.

versiteit van Utrecht. Van Noordwijk was officier in de Orde van Oranje Nassau. In 1994 ontving hij de gouden legpenning van de Raad van Europa voor zijn werk in de totstandkoming van de Europese Farmacopee, de organisatie die de kwaliteitseisen vaststelt waaraan grondstoffen voor geneesmiddelen moeten voldoen. Van Noordwijk had grote verdiensten in zijn werk voor het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen.

Tot vlak voor zijn overlijden bezat Van Noordwijk een uitermate scherpe geest, een uitzonderlijk geheugen en een goede gezondheid. Voorzitter van de Willem Kolff Stichting dr. John W. Jacobze noemt Van Noordwijk 'een bescheiden en groots man van uitzonderlijke statuur. Nimmer trad Van Noordwijk op de voorgrond, maar zijn betrokken en sturende invloed op de internationale medische wereld is onmiskenbaar en onuitwisbaar.'

De Willem Kolff Stichting in Kampen stelde in 2004 het Van Noordwijk Stipendium in, een financiële ondersteuning bedoelt voor veelbelovend (promotie)onderzoek, dat zou kunnen leiden tot een doorbraak in het bevorderen van de gezondheid van de

mens, dan wel tot een beter inzicht in een betere behandeling of werkwijze, of het ontstaan van een ziekteproces. Het stipendium is tot nu toe één keer uitgereikt, in november 2004. Naar verwachting wordt het stipendium in 2009 voor de tweede keer uitgereikt.

Prof. dr. W.J. Kolff met prof. dr. J. van Noordwijk bij de replica van de eerste kunstnier.

Foto: Archief Willem Kolff Stichting.